

Κιτρομηλίδης Πασχάλης Μ.

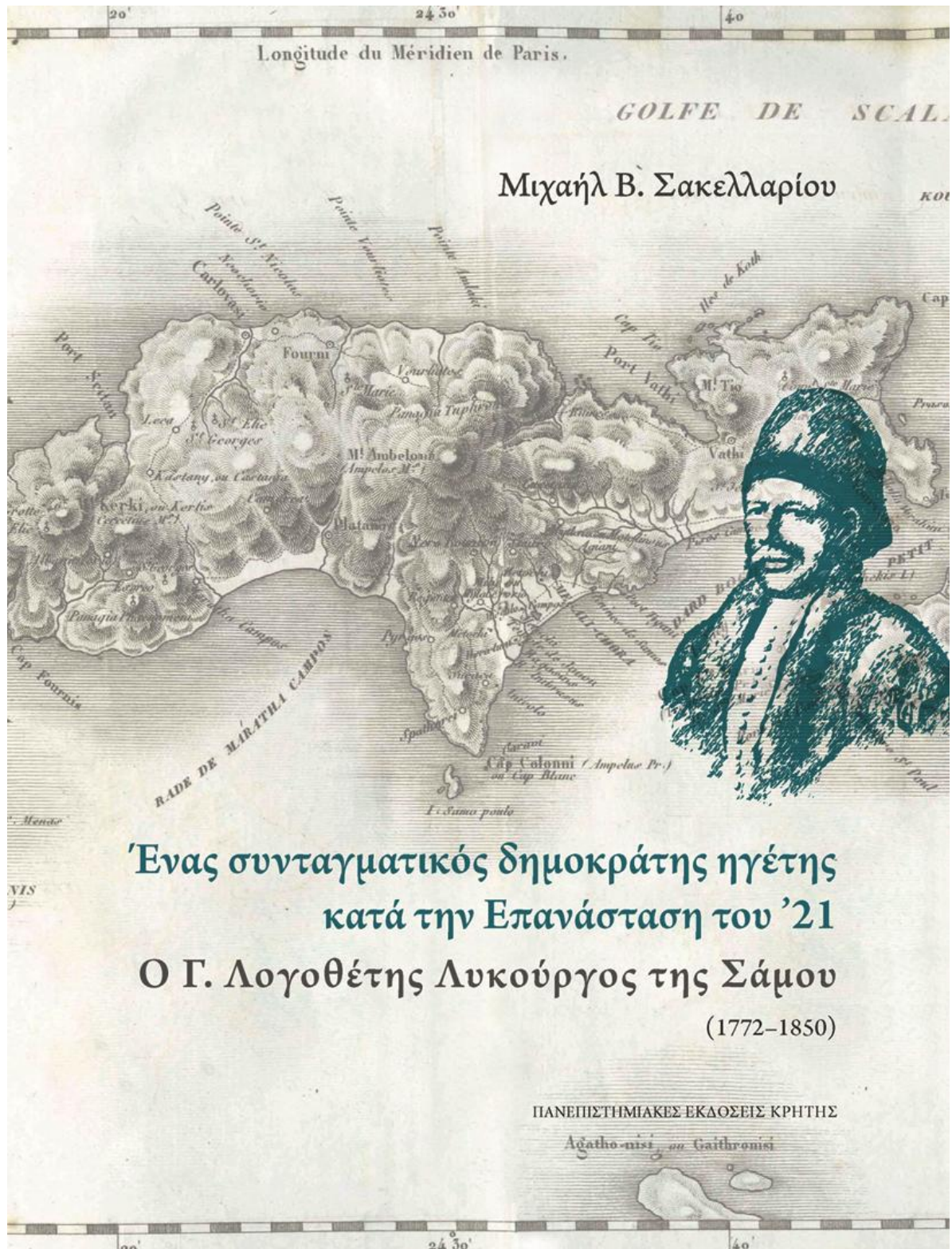
Η συνταγματική Σάμος

Ο Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου αφηγείται την πολιτική βιογραφία του Γ. Λογοθέτη Λυκούργου και την καταπληκτική ιστορία της δημοκρατικής αυτοδιοίκησης του νησιού

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 13/07/2014

Ο Γ. Λογοθέτης Λυκούργος (1772 - 1850)

Μιχαήλ. Β. Σακελλαρίου
Ένας συνταγματικός δημοκράτης
ηγέτης κατά την Επανάσταση του '21.
Ο Γ. Λογοθέτης Λυκούργος
της Σάμου (1772-1850)
 Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014,
 σελ. 478, τιμή 16 ευρώ

Στα 102 του χρόνια ο Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου μας προσφέρει άλλον έναν επιβλητικό τόμο από την ξεχασμένη για εβδομήντα τόσα χρόνια ενασχόλησή του με την ιστοριογραφία του νέου Ελληνισμού. Οποιος ξεφυλλίζει τις συμβολές του Μ. Β. Σακελλαρίου στην ιστορική μελέτη της κοινωνίας και του πολιτικού βίου του νέου Ελληνισμού (*Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν, Η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο* και τώρα η μονογραφία για τον Γ. Λογοθέτη Λυκούργο, καθώς και η δίτομη συναγωγή *Θέματα νέας ελληνικής ιστορίας*) συνειδητοποιεί τι έχασε η ιστοριογραφία του νέου Ελληνισμού από τη στροφή του προς την αρχαία ιστορία εξαιτίας της μισαλλόδοξης πολεμικής που δέχθηκε ως νέος ιστορικός για την πρωτοτυπία και την τόλμη της επιστημονικής προσέγγισής του. Κέρδισε από τη στροφή αυτή η ιστοριογραφία του αρχαίου Ελληνισμού, η απώλεια όμως για την καχεκτική ιστοριογραφία του νέου Ελληνισμού κατά τη γνώμη μου υπήρξε μια πραγματική επιστημονική τραγωδία.

Πολλά ενδεχόμενα έρχονται στον νου του παρατηρητή της πνευματικής ζωής της χώρας όταν σκέπτεται τι θα μπορούσε να είχε κερδηθεί από τη σταθερή και επιβλητική παρουσία του Μ. Β. Σακελλαρίου στη σπουδή του νέου Ελληνισμού, κυρίως, θα έλεγα, μια λιγότερο φατριαστική προσέγγιση στη διαπραγμάτευση της ιστορικής γνώσης, ένας μεγαλύτερος σεβασμός των κανόνων και των αρχών της επιστημονικής δεοντολογίας και μια σοβαρή ιεράρχηση της θεματολογίας που θα έπρεπε να καθοδηγεί τις έρευνές μας. Η πικρία γι' αυτές τις απώλειες μετριάζεται κάπως από την ευφροσύνη που μας προσφέρει η ανάσυρση από τη λήθη και η εντυπωσιακή στην πληρότητά της μετενσάρκωση των ξεχασμένων χειρογράφων της εποχής του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η μονογραφία για τον ηγέτη της επαναστατικής Σάμου Γεώργιο Λογοθέτη Λυκούργο (1772-1850) συνιστά από πάσης απόψεως ένα αξιοθαύμαστο ιστοριογραφικό επίτευγμα λόγω της σφαιρικής και πολυπρισματικής κάλυψης του θέματος, της εξαντλητικής τεκμηρίωσης από ένα εντυπωσιακό φάσμα πρωτογενών πηγών και της ικανότητας του συγγραφέα να αναδεικνύει στην εξιστόρησή του πραγματικά τα ουσιώδη.

Αν και το βιβλίο έχει ως κύριο αντικείμενο την πολιτική βιογραφία του Γ. Λυκούργου, εν τούτοις η αφήγηση συναρθρώνεται από δύο στοιχεία: το ένα είναι η αναπαράσταση των επαναστατικών δρωμένων στη Σάμο, ανάγοντας τις απαρχές τους στις πολιτικές και κοινωνικές διαμάχες Καλικαντζάρων και Καρμανιόλων, που διατρέχουν όλη την πρώτη εικοσαετία του δεκάτου ενάτου αιώνα. Μέσα από τους αγώνες αυτούς αναδεικνύεται σε ηγετική προσωπικότητα της πλευράς των Καρμανιόλων ο Λυκούργος (1805-1813).

Οι ιδέες του Διαφωτισμού

Αίτημα της παράταξης που αντιπροσώπευε τα λαϊκά στρώματα του σαμακού λαού ήταν να ελέγξει τις αυθαιρεσίες της ολιγαρχίας των Καλικαντζάρων, κυρίως

καταχρήσεις σε ζητήματα της εισπραξής και απόδοσης των φόρων της Σάμου. Τα αισθήματα της δυσαρέσκειας και της αδικίας που εξέθρεψε η συμπεριφορά των Καλικαντζάρων επέφεραν την καθολική εμπλοκή του πληθυσμού των 18 οικισμών της Σάμου στην πολιτική διά των λαϊκών συνελεύσεων και της εκλογής των προεστών. Η κυκλοφορία των ιδεών του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης που μετέφεραν στο νησί κυρίως οι σάμιοι ναυτικοί συνέτεινε στη δημιουργία του κλίματος των δημοκρατικών διεκδικήσεων.

Αυτό υπήρξε το κοινωνικό υπόβαθρο της επαναστατικής δυναμικής που εκδηλώθηκε με τη συμμετοχή της Σάμου στην εθνεγερσία του 1821. Ενώ η γειτονική Χίος παρέμενε διστακτική, οι Σάμιοι υπό την ηγεσία του Λυκούργου ξεσηκώθηκαν τον Μάιο του 1821 σε μια «επανάσταση εθνική μαζί και κοινωνική» (σελ. 85), έδιωξαν τους Καλικαντζάρους που αντιστέκονταν στον ξεσηκωμό και έκαναν το νησί τους, το πλησιέστερο στη Μικρά Ασία νησί του Αιγαίου, ένα προπύργιο της ελληνικής ελευθερίας, που δεν πατήθηκε ποτέ από τους Τούρκους, παρά τις επανειλημμένες απόπειρες του οθωμανικού στόλου. Η Σάμος έμεινε ελεύθερη και απροσκύνητη και κυβερνήθηκε δημοκρατικά από τον Λυκούργο ως το 1834 που οι μεγάλες δυνάμεις επέβαλαν την επιστροφή της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπό καθεστώς τοπικής αυτονομίας.

Αυτή την καταπληκτική ιστορία της δημοκρατικής αυτοδιοίκησης και της δι' ιδίων δυνάμεων επιτυχούς ανατροπής της τυραννίας και διατήρησης της ελευθερίας μάς υπενθυμίζει με ακρίβεια και πληρότητα η αφήγηση του συγγραφέα. Το άλλο στοιχείο βεβαίως γύρω από το οποίο εστιάζεται η αφήγηση είναι η πολιτεία του Γεωργίου Λυκούργου. Και στην περίπτωση αυτή εκτίθεται με λεπτομέρειες η καταπληκτική ιστορία που αποκαλύπτει τον Λυκούργο ως «δημοκρατικό ηγέτη, μοναδικό στο στερέωμα των ηγετών της Ελληνικής Επανάστασης» (σελ. 25).

Ιδεώδης ηγέτης της δημοκρατίας

Πώς διαπλάστηκε αυτός ο ηγέτης, τι κατέστησε δυνατή την εμφάνιση και τη δράση του; Αυτό το ερώτημα προκαλεί συνεχώς τον αναγνώστη. Ο συγγραφέας προσφέρει μια εξαντλητική περιγραφή της δημοκρατικής πολιτείας του Λυκούργου, την εισαγωγή και τήρηση συνταγματικού χάρτη, την τακτική σύγκληση λαϊκών συνελεύσεων για την έγκριση όλων των κρίσιμων αποφάσεων, την ιδιαίτερη μέριμνα για την πλήρη διαφάνεια των οικονομικών, την απόλυτη υποταγή στις αποφάσεις της πλειοψηφίας αλλά και τη συστηματική διαπαιδαγώγηση και καθοδήγηση της κοινής γνώμης.

Θα μπορούσαμε εδώ να θυμηθούμε τον χαρακτηρισμό του Περικλή από τον Θουκυδίδη ως ιδεώδους ηγέτη της δημοκρατίας. Πώς όμως παράχθηκε αυτό το πρότυπο υπό τις συνθήκες της Τουρκοκρατίας; Δεν γνωρίζουμε με ικανοποιητική ακρίβεια τις σπουδές του Λυκούργου και ο συγγραφέας υποδεικνύει βάσιμα τις επιδράσεις που δέχθηκε στη Μολδαβία και στη Βλαχία, όπου υπηρέτησε στις

αυλές των φαναριωτών ηγεμόνων και βίωσε το κλίμα της επαναστατικής αναμονής που έφερναν στη Νοτιοανατολική Ευρώπη οι επιδράσεις της Γαλλικής Επανάστασης.

Ήταν αυτά αρκετά για τη διάπλαση του γνήσιου δημοκρατικού ηγέτη; Θαύμαζε τους ήρωες της ελληνικής αρχαιότητας, πίστευε ακράδαντα στη διδασκαλία του χριστιανισμού, για την οποία θεωρούσε ότι κυρίως επέτασσε την επιβολή της δικαιοσύνης, αλλά κατ' εξοχήν διέθετε βαθύτατη συναίσθηση της ευθύνης του πολίτη που υπηρετεί το κοινωνικό σύνολο και είναι έτοιμος να υποστεί θυσίες αλλά και να ελεγχθεί για τις πράξεις του.

Αυτή την πολιτική προσωπικότητα ζωντανεύει ο Μιχαήλ Σακελλαρίου και την προσφέρει ως πρότυπο και κυρίως ως μέτρο για να κρίνουμε τις πολλαπλές παθολογίες της πολιτικής ηγεσίας που ταλανίζουν σήμερα την πολιτική ζωή της χώρας.

Το βιβλίο είναι γραμμένο με πνεύμα κοινωνικής κριτικής και με αυστηρή προσήλωση στις επιταγές της επιστήμης. Ο συγγραφέας είναι δίκαιος και δεν διστάζει να καταλογίζει ευθύνες όπου αναλογούν. Επιμένει κυρίως στην αντεπαναστατική δράση των δημογερόντων τόσο στη Σάμο όσο και στη Χίο. Δεν επιδίδεται πάντως καθόλου στο άθλημα της μεταβολής της ιστορίας σε ρητορική που είναι προσφιλές σε πολλούς συναδέλφους του.

Το έργο του απεναντίας είναι ένας βαθύτερος διάλογος της ιστορίας ως εμπειρικής αναζήτησης και κριτικής στάθμισης της μαρτυρίας των πηγών με την πολιτική θεωρία ως ευρύτερη θέση που επιτρέπει την ανίχνευση του νοήματος της ανθρώπινης πράξης.

Ιστορία και πολιτική θεωρία εμφανίζονται σ' αυτό το υποδειγματικό επιστημονικό έργο ως παραπληρωματικές μορφές γνώσης, η σύνθεση των οποίων επιτρέπει την αποτελεσματικότερη κατανόηση και προσπέλαση της αλήθειας.

Ο κ. Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης είναι καθηγητής της Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.